

M. SZABÓ MIKLÓS (1942–2021)

Életének 78. évében, 2021. március 9-én elhunyt M. Szabó Miklós hadtörténész, az MTA rendes tagja, nyugállományú altábornagy, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rector emeritusa, volt rektora, a *Hadtörténelmi Közlemények* szerkesztőbizottságának egykori tagja.

M. Szabó Miklós 1942-ben született Tiszadorogmán. 1956-ban kezdte meg középiskolai tanulmányait a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskolában, majd Egerben a Dobó István Gimnáziumban folytatta, és végül a Rákóczi Ferenc Gimnáziumban érettségizett Budapesten 1960-ban. Az Egyesített Tiszti Iskolán 1964-ben végzett lövésziszi szakon, és közben földrajztanári diplomát szerzett a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán. Ezután Egerbe helyezték, szakaszparancsnoki beosztásba, majd 1967-től a Kossuth Lajos Katonai Főiskola ifjúságimunka-szervezője volt. 1969 és 1972 között elvégezte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát. 1972 és 1977 között az akadémia hadművészet-története tanszékének volt oktatója. 1976-ban befejezte az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a történelem kiegészítő szakot, ahol ezt követően 1977-ben bölcsészdoktori címet szerzett.

1977 és 1981 között tanszékvezető-helyettes, majd miután megkapta a hadtudomány kandidátusa címet, a tanszék vezetője lett 1984-ig, ezt követően 1989-ig az akadémiaparancsnok társadalomtudományi helyettese. 1989-től a Zalka Máté (Bolyai János) Katonai Műszaki Főiskola, majd 1991-től a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem megalakulását követően 1996 és 2007 között annak rektora volt. 1987-ben lett a hadtudomány doktora, majd 1988-ban nevezték ki egyetemi tanárrá. 2001-től levelező, 2007-től pedig az MTA rendes tagja.

A második világháború hadműveleteit, Magyarország második világháborús részvételét, a Magyar Királyi Honvéd Légierő és a második világháború utáni magyar katonai felsőoktatás történetét kutatta. Rendszeresen tartott előadásokat a katonai felsőoktatásban és az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. 1985 és 1989 között a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Hadtudományi Választmányának elnöke volt, 1982-től 1991-ig a TIT Budapesti Szervezete Hadtudományi Szakosztálya Elnökségének tagja. Az 1980-as években az *Élet és Tudomány*, 1980 és 1999, majd 2014 és 2018 között pedig a *Hadtörténelmi Közlemények* szerkesztőbizottságában tevékenykedett. A Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Minősítő Bizottsága Hadtudományi Szakbizottságának 1981-től 1996-ig, Plénúmának 1991 és 1993 között volt tagja. A Honvédelmi Minisztérium Felsőoktatási és Tudományos Tanácsában 1992 és 2001 között dolgozott. A Kormányzati Koordinációs Bizottság Tudományos Tanácsának 2001-től 2007-ig, az MTA Küldöttközgyűlésének 1994-től 2001-ig volt tagja, továbbá az MTA Hadtudományi Bizottságának elnöke 1994 és 2002 között. Az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíj IX. Szakértői Kollégium elnöke 2004-től 2010-ig, és ugyanezen évtől az MTA IX. osztályának elnökhelyettese. 2005-től az Európai Jogakadémia elnökségi tagja, az Európai Jogakadémia Hadijog és Biztonságpolitika Tagozatának elnöke, az MTA multidiszciplináris akadémiai doktori pályázatok eljárási rend-

jét kidolgozó bizottság tagja. 2005 és 2008 között az MTA Doktori Tanácsának póttagja, 2006-tól az MTA Szociális Bizottságának tagja, 2008-tól az MTA Doktori Tanácsának társelnöke. Tizenhárom kormánykitüntetéssel, valamint a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjével és a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje a Csillaggal (katonai tagozat) rendelkezett. 2003-ban az Osztrák Köztársaság Nagy Érdemrendje, 2006-ban pedig a Francia Nemzeti Érdemrend Lovagi fokozata kitüntetésben részesült. Tudományos tevékenysége elismeréseként 1987-ben kitüntették a Zrínyi Miklós Emlékgyűrüvel, 1995-ben a Zrínyi Miklós-díjjal, 2003-ban a Rendvédelem-történetért Érdemrenddel. Az oktatási és művelődési miniszter 2008-ban a Magyar Kultúra Napján kitüntette a Szentgyörgyi Albert-díjjal.

Az MTMT adatbázisában szereplő 250 publikációja jelzi gazdag kutatói életművét. 1987-ben jelent meg a Magyar Királyi Honvéd Légierő második világháborús tevékenységét bemutató könyve, amit 1999-ben követett a légierő 1938 és 1945 közötti időszakát ismertető munkája. 2004-től 11 kötetben dolgozta fel a magyar katonai felsőoktatás 1947-től 2007-ig terjedő történetét. 2010-ben a tapolcai hadművelleti-harcászati rakétadandár történetét összefoglaló műve látott napvilágot, majd 2019-ben jelent meg utolsó könyve, melyben a Magyar Néphadsereg részvételét ismerteti Csehszlovákia 1968-as megszállásában.

Kutató hadtörténészként maradandót tudott alkotni, hiszen azon túl, hogy felkutatta és feldolgozta a rendelkezésre álló levéltári anyagot, szinte az utolsó pillanatban szóra tudta bírni az egykori események szereplőit, szemtanúit. A magyar katonai repülés történetének egyik megkerülhetetlen szaktekintélyévé vált, aki folyamatosan figyelemmel kísérte és aktívan közreműködött a tématerületi tudományos munkában, segítette és támogatta az arra érdemes fiatal kutatók munkáját. A katonai felsőoktatás történetének nem egyszerűen kutatója, hanem inkább krónikása volt, hiszen négy évtizeden keresztül ebben a közegben dolgozott és pályája utolsó másfél évtizedében parancsnokként, majd rektorként a döntései meghatározták a tisztképzés új struktúrájának változásait. A történeti kutatás szempontjából rendkívül kedvező helyzet állt elő, ugyanis a kutató nem csak jól felkészült történész, hanem korábban a kutatott területen dolgozó szakember, aki teljes mértékben tisztában van annak felépítésével és működésével. A levéltári dokumentumokban megörökített események jelentős részének nem csak ismerője, hanem részese is volt. A források értékelésében és kritikájában személyes tapasztalatai segítettek. Ennek ellenére még őt is érthették meglepetések. Egy 2011-ben készült interjúban elmondta, hogy a Magyar Néphadsereggel kapcsolatos dokumentumok áttekintése során jelentős mértékben változott Czinege Lajos honvédelmi miniszterről kialakult véleménye. „Fiatal tisztként én gyűlöltem Czinege Lajos honvédelmi minisztert [...] rendkívül durva és darabos stílusa idegen volt tőlem.” Az iratokon olvasható személyes megjegyzései, utasításai jelentősen árnyalták ezt a képet, és kirajzolódott egy hozzáértő vezető képe.

M. Szabó Miklós magabiztos fellépésében egyaránt jelen volt a katonai vezető és a hadtudós. Jellemének formálásában meghatározó szerepe volt a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középkiskolának, ahova 1956 augusztusában vonult be és hamarosan növendék szakasza-

rancsnok lett. Az iskola parancsnoka Oláh István alezredes volt, a későbbi honvédelmi miniszter, aki a fiatalok példaképe lett. Később erre így emlékezett: „Volt a viselkedésében olyan Napóleon-féle tartás, s mi gyerekként úgy mentünk, beszélünk, mint ő [...] Az itt eltöltött két évnek meghatározó szerepe volt az életemben, hiszen kitűnő tanáraink voltak, és az a szellemiség, fegyelmezettség, kötelességtudat, amit ott belénk oltottak, nagyon jó útravaló volt a katonai hivatáshoz [...] Az nekem a katonai ideálom, aki becsülettel, tiszteséggel, a legjobb tudása szerint tudja szolgálni hazáját a maga területén. Én a pályámmal próbáltam ezt valamilyen szinten bizonyítani és nem fennkölt szólamokban.” A mátyásföldi katonai középiskola igazi elitképző volt, ahova 1956-ban, 1260 kitűnő, jeles és jó minősítésű jelentkezőből csak 200-at vettek fel. A '90-es években a tábornoki kar közel 90%-a egykori „rákóczisták” közül került ki. 1986-ban a *Honvédségi Szemle* hasábjain éles vita bontakozott ki a honvéd kollégiumokról. Az egyik oldal amellett érvelt, hogy a középiskolás fiatalokra nem szabad a katonai élet feszes fegyelmét rákényszeríteni, hanem meg kell tartani a diákélet szabadságát. A másik oldal a hadsereg iránti elköteleződést preferálta, és fontosnak tartotta a katonás fegyelem és napirend bevezetését. Szabó Miklós ezredes az utóbbi nézetet támogatta: „Serdülőkorunkban észrevétlenül szívtuk magunkba a hivatás tiszteletét. Ennek köszönhető, hogy a »Rákóczi« megszűnése után továbbra is a »civilre kopasztott«, volt egyenruhánkban jártunk gimnáziumba, ezzel is hangsúlyozván a »sereghez« kötődésünk folyamatosságát.” 1956-ban otthonra talált a mátyásföldi iskolában, amit két év múlva egy kicsinyes döntés következtében felszámoltak, és az ifjú kadétoakat szélnek eresztették. Szabó Miklós életében a Rákóczi lett az elveszett édenkert, ami a későbbiekben meghatározta a katonai oktatással kapcsolatos elvárásait: elkötelezett, kiváló oktatók és feszes, fegyelmezett katonás viselkedés.

Kutatásai nem öncélúak voltak, hanem történészként keresett választ a katonai hivatása során felmerült kérdésekre. Nem fogadta el a politika által megszabott kategóriákat, hanem fenntartotta magának a jogot, hogy a katonáról katonaként mondjon véleményt. 1984-ben azokkal szemben, akik mentséget kerestek Stomm Marcel, 2. magyar hadsereg III. hadtest parancsnokának megmaradt katonáit elbocsátó búcsúparancsára (1943. február 1.), kategorikusan kijelentette, hogy a hadtestparancsnok „katonáit cserbenhagyta! Szép a búcsúparancsa, sok igazságot is tartalmaz, mégsem lett volna szabad szélnek eszternie hadtestét, jó részét így küldve – akarva, akaratlanul – a biztos halálba. Egy felelős parancsnoknak az adott helyzetben csapatait egybetartva, éppen életük megmentése érdekében – más reális lehetőség nem lévén – a becsületes megadást kellett volna választania.” Ezek sokkal inkább a felelős parancsnok, mint a történész szavai, bár ezt nála soha nem lehetett különválasztani. 1988-ban a *Repülés* című folyóiratban megjelent interjúban egy másik, politikailag kényes kérdést érintett, amikor a második világháborúban elesett magyar katonákkal kapcsolatban kijelentette, hogy „A nemzetnek is, a bajtársaknak és a családoknak is lehetővé kell tenni, hogy illőn és kegyelettel megemlékezhessenek halottaikról [...] négy évtized múltán már nem kerülhető meg a hősi jelző.”

A rendszerváltás után még hangsúlyozottabban merült fel a katona és a politika viszonya, amivel egyik külföldi útján szembesült legélesebben. Az eset olyan mély nyomot hagyott benne, hogy az akadémiai székfoglalójában is kitért rá. „A rendszerváltást követően – különösen nyugati, s még inkább NATO-s kollégák gyakran fogalmazták meg a kérdést, hogyan szolgálhattuk a hazánkat, ha egyszer a varsói szövetségnek voltunk tagjai. Napjainkban már – kevésbé diplomatikusan – vádként fogalmazódik meg: a Magyar Néphadsereg tisztikara nem lehetett hazafi, mert mindent a Szovjetunió, a Varsói Szerződés, az internacionalizmus érdekeinek rendelt alá. A sok, hosszabb-rövidebb érvelésem közül fennmaradt egy videofelvétel, melyen 1990. október 31-én az Egyesült Államok Légierjeje Egyetemén (Vezérkari Akadémiáján), az alabamai Montgomery, Maxwell légi bázisán válaszoltam – sok más mellett – erre a kérdésre is. Maga a kérdés – az 1956-ban 12 éves korában a szüleivel Magyarországról elmenekült és »az első bevetésen« lévő tolmácsnő fordítását némileg »magyarítva« – így hangzott: »Miként tudott átállni a hadsereg a kommunizmusról a demokráciára? Hogy lehet egy katona hű a kommunizmushoz az egyik évben, s a demokráciához a másik évben?« A válaszom pedig így: »Ez egy nagyon nehéz kérdés. Én azt hiszem, hogy ennek ellenére könnyű válaszolni. Higgyék el nekem, hogy a Magyar Honvédség tisztikarának döntő-döntő többsége mindenkor a haza megvédésére készült – mint ahogy napjainkban is! Természetesen nem mondanék igazat akkor, ha azt mondanám, hogy mi mindig így képzeltük el és ezt vártuk és erre készültünk. Mi a hazánk védelmére készültünk, még akkor is, hogy ha elhittük azt, hogy az ún. proletár internacionalizmus és a szocialista hazafiság nemcsak, hogy nincs ellentétben egymással, hanem egymást erősíti. Mert elhittük azt, hogy ha sok néppel vagyunk barátságban, akkor ez a hazánk érdekét szolgálja. De még ekkor is – hangosan, vagy hang nélkül –, mindig Magyarország érdekeit tartottuk szem előtt! Én szerintem a magyar tiszték legtöbbször részére mindössze annyit jelent ez a változás, hogy bátrabban vállalhatjuk önmagunkat, bátrabban vállalhatjuk azt, hogy minden lépésünk legfontosabb mozgatója a magyar függetlenség biztosítása.«»

Az említett videofelvételt én is láttam. A közönség barátságos nevetéssel díjazta a tolmács hölgy esetlenségét és a magyar tábornok gesztusait. Látszólag egy könnyed, baráti show műsor, de a kérdés jelzi, hogy a nézőtérben katonák ülnek, akik nem felejtették el, hogy a színpadon álló magyar tábornok néhány éve még az ellenségük volt. Nem lehetett könnyű helyzet!

A rendszerváltás katonanemzedékének a hadtörténelem segített megérteni, hogy magyar katonaként nem a politikai eszmék, hanem a haza szolgálata jelenti azt az örök értéket, amiért az életüket is érdemes feláldozni. Ez köti össze történelmi korokon átvéve a haza fegyveres szolgálatát vállalókat. Az 1968-as csehszlovákiai bevonulás eseményeit feldolgozó könyvében hangsúlyozza, hogy a Magyar Néphadsereg vezetése azzal együtt, hogy eleget tett a Varsói Szövetségben vállalt kötelezettségeinek, határozottan fellépett a szovjet vezetés túlkapásaival szemben is. A nagyhatalom szemében a kis Magyarország nem jelentett lényeges tényezőt, de a magyar katonának akkor is kötelessége volt az ország érdekeit képviselni.

Szabó tábornok rektorként került hasonló helyzetbe, amiről a vele készült 2011-es riportban számolt be.

Magyarország NATO-hoz való csatlakozásának előkészítése időszakában az Egyesült Államokból hazánkba érkezett a „Reno nyugalmazott altábornagy vezette úgynevezett Qubik Bizottság azzal a céllal, hogy amerikai mintára alakítsuk át a dolgokat. Azt mondták, nem kell ide egyetem, kemény csapatparancsnoki képzés stb. kell csak. Ezt válaszoltam neki: »Tábornok úr! Ha majd olyan lesz a társadalmi presztízszünk, akkor igen, de most egyelőre még főiskolai, de egyre inkább egyetemi diplomáért jönnek hozzánk tiszteknek, illetve a tiszték.« Éveken keresztül harcoltunk, s hosszú idő után egyszer csak újból megjelent Reno altábornagy, és azt mondta: »A Zrínyi csak egyetemi képzést végezzen, s más szervezet feladata a katonai képzés!« Nem akartam hinni a fülemnek, azt hittem, hogy »félrefordítottam«, ezért kértem, ismétlje meg! Ő megtette ezt a szívességet, sőt kiegészítette: »Sajnos maga erősen ellenállt eddig, de remélem, most ezzel egyetért, annál is inkább, mert az egyik környező országban már elfogadták azt a rendszert, hogy külön van az egyetemi és külön a katonai képzés.« Erre én megkérdeztem: »Tábornok úr! Csak nem Szlovákiára gondol? Mert én most jöttem vissza nemrégén Liptószentmiklósról, és döbbenet láttam, hogy szétverték a korábbi képzést! Feszültség indukálódott az eredeti campuson megmaradt egyetemi vezetés és a kiképzésért felelős parancsnok között. A tanártisztek csak ünnepen vehetnek egyenruhát, megszüntették a PhD-képzést stb. Ettől nagyobb borzalmat elképzelni sem tudok!« Erre az altábornagy úr összecsapta a mappáját, és elviharzott. Nyugaton ugyanis az a fő szempont, hogy háromévente kicserélik mind a parancsnokokat, mind az oktatókat, és új garnitúrát hoznak a csapattól. Csak nem értik, hogy ha úgy tetszik, ez egy új »fegyvernem«, a civil felsőoktatásban résztvevőkkel azonos követelményeknek megfelelő, azaz azonos »értékű« katonapedagógusi kar, ami teljesen mást jelent. Persze ki kell menni csapatgyakorlatra, ez rendben van, de a tudományos kutatáson alapuló oktatás egy önálló szakma.»

2007-ben, amikor átadta az egyetem vezetését, valóságosan is „nyugállományba” vonult. A kutatásnak és az oktatásnak élt. Nem lett az új vezetés hangos kritikusa, nem kezdett politizálni. Csendesen szemlélte a változásokat, hiszen a rektorságtól is ezekkel a szavakkal búcsúzott: „A nemes harcot megharcoltam, futásomat – néha vesszőfutásomat – elvégeztem...” Élete végéig megőrizte méltóságát. Rektor, akadémikus és tábornok volt egy személyben. Nem lehetett nem tisztelni, ha megjelent körünkben, és csodálni azt az energiát és magabiztosságot, ahogy a dolgait intézte. A halála előtt néhány nappal még előadást tartott. Nehezen fogtuk fel a keserű tény, hogy eltávozott. Egyik kollégánk így reagált a hírre: „Valahogy mindig halhatatlannak gondoltam.” Valójában nem tévedett, hiszen a gondolatai tovább élnek. Rektorként, akadémikusként, tábornokként a magyar hadtudomány egyik meghatározó személyisége, formálója volt. Része a történelemnek. Búcsúzóul álljon itt az egyik gondolata 2006-ból, melynek igazságával a Zrínyi 2026 haderőreform szembesít bennünket: „Napjainkban nem bénítja Trianon a hadseregfejlesztést, vannak viszont átmeneti, de annál keményebb anyagi-gazdasági béklyók. Ha a 21. század első évtizedében a

Magyar Honvédség olyan helyzetben van, amelyben, nem volna-e célszerű szintén az elméleti tevékenységre, a »kiművelt (katonai) emberfők« sokaságának megteremtésére fordítani a legtöbb energiát, hogy a feltételek jobbra fordulásával nekünk is lehessen kikre és mire támaszkodnunk? Hogy egyszer végre az élet tanítómesterétől: a történelemtől is tanuljunk, sok fölösleges költséget, erőfeszítést megspórolva!”

Isten veled Miklós!

Négyesi Lajos

TARTALOM

TANULMÁNYOK	
KRANZIERITZ KÁROLY	A déli végek új bástyája: a temesi ispánság.....3
MISKOLCZY AMBRUS	Nagy Istvántól Szent Nagy Istvánig.....25
SZOVÁK MÁRTON	Federico Ghislieri hadmérnök szakírói tevékenysége különös tekintettel a tizenöt éves háborúra.....73
HORVÁTH MIKLÓS – TULIPÁN ÉVA	Felkelés és szabadságharc Csepelen – 1956.....103
KÖZLEMÉNYEK	
PITI FERENC	Királyi hadoszólások I. Lajos uralkodása idején 1372-ig.....155
NÉMETH BALÁZS	A mohácsi csata kiskaliberű kézilőfegyvereinek kérdéséhez I.....167
TÓTH DOMINIK	„... Isten irlalma sajnos tovaszállt.” Szekérvár alkalmazása Győr mellett?.....229
SZEMLE	
ÉRIC DENÉCÉ – PATRICE BRUN (szerk.)	Renseignement et espionnage pendant l’Antiquité et le moyen-âge (<i>Tóth Ferenc</i>).....247
KÁPLÁR ZSOLT – PÁLI-HERCZEG ZSUZSANNA (szerk.)	19. századi erődök múltja és jelene Közép-Európában. (Past and Present of 19th-Century Fortifications Built in Central Europe.) (<i>Polgár Balázs</i>).....250
KÁNTÁS BALÁZS	A bombavetőök nyomában. A Horthy-korszak egyik leghírhedtebb büntetőperének politikai kontextusáról és sajtóvisszhangjáról. Előmunkálat egy nagyobb volumenű forráskiadványhoz. (<i>Veszprémy László Bernát</i>).....254
BEREKMÉRI ÁRPÁD-RÓBERT – NEMES GYULA	„Becsülettel viselje!” Maros-Torda vármegye vitézeinek albuma (1940–1944) (<i>Sallay Gergely</i>).....257
NEKROLÓG	
SÜLI ATTILA	Ács Tibor (1931–2021).....260
NÉGYESI LAJOS	M. Szabó Miklós (1942–2021).....262

TABLE OF CONTENTS

	RESEARCH ARTICLES	
KÁROLY KRANZIERITZ	The New Bastion of the Southern Border Fortresses: County Tmes.....	3
AMBRUS MISKOLCZY	From Stephen the Great to Saint Stephen.....	25
MÁRTON SZOVÁK	The Professional Writing Activity of Military Engineer Federico Ghilsieri, Especially as for the Long Turkish War.....	73
MIKLÓS HORVÁTH – ÉVA TULIPÁN	Insurrection and War for Freedom in Csepel – 1956.....	103
	PUBLICATIONS	
FERENC PITI	Royal Disbandments during the Rule of Louis I until 1372.....	155
BALÁZS NÉMETH	To the Issue of the Subcalibre Handguns of the Battle of Mohács I.....	167
DOMINIK TÓTH	„... The Mercy of God Unfortunately Flew Away.” The Application of Wagon Fort at Győr?.....	229
	REVIEW	
ÉRIC DENÉCÉ – PATRICE BRUN (ED.)	Renseignement et espionnage pendant l’Antiquitéetlemoyen-âge(<i>FerencTóth</i>).....	247
ZSOLT KÁPLÁR – ZSUZSANNA PÁLI-HERCZEG (Ed.)	19. századi erődök múltja és jelene Közép-Európában. (Past and Present of 19th-Century Fortifications Built in Central Europe.) (<i>Balázs Polgár</i>).....	250
BALÁZS KÁNTÁS	In the Trace of the Bomb-Launchers. About the Political Context and Press Reception of One of the Largest Criminal Suits of the Horthy-Era. Preparations of a Larger Source Publication. (<i>László Bernát Veszprémy</i>).....	254
ÁRPÁD-RÓBERT BEREKMÉRI – GYULA NEMES	„Wear It with Honour!” The Album of the Members of the Order of Vitéz of Maros-Torda County (1940–1944) (<i>Gergely Sallay</i>).....	257
	IN MEMORIAM	
ATTILA SÜLI	Tibor Ács (1931–2021).....	260
LAJOS NÉGYESI	Miklós M. Szabó (1942–2021).....	262

INHALT

STUDIEN	
KÁROLY KRANZIERITZ	Die neue Bastion der Grenzen im Süden: Die Gespannschaft von Temes (Temesch).....3
AMBRUS MISKOLCZY	Von Stefan dem Großen bis zu dem Heiligen Stefan dem Großen.....25
MÁRTON SZOVÁK	Die Tätigkeit von Militäringenieur Federico Ghislieri al Fachautor, mit besonderem Blick auf den Langen Türkenkrieg 73
MIKLÓS HORVÁTH – ÉVA TULIPÁN	Aufstand und Freiheitskampf im Budapester Bezirk Csepel – 1956.....103
MITTEILUNGEN	
FERENC PITI	Die Auflösung der königlichen Armeen zur Zeit der Herrschaft von Ludwig I. bis zum Jahr 1372.....155
BALÁZS NÉMETH	Zur Frage der Kleinkaliber-Handfeuerwaffen der Schlacht bei Mohács (Mohatsch). Teil 1.....167
DOMINIK TÓTH	„...Die Gnade Gottes ist leider fortgeflogen.“ Einsatz einer Wagenburg bei Győr (Raab)?.....229
RUNDSCHAU	
ÉRIC DENÉCÉ – PATRICE BRUN (HRSG.)	Renseignement et espionnage pendant l’Antiquité et le moyen-âge (<i>Ferenc Tóth</i>).....247
ZSOLT KÁPLÁR – ZSUZSANNA PÁLI-HERCZEG (HRSG.)	Vergangenheit und Gegenwart von Festungen aus dem 19. Jahrhundert in Mitteleuropa (Past and Present of 19th-Century Fortifications Built in Central Europe) (<i>Balázs Polgár</i>).....250
BALÁZS KÁNTÁS	Auf den Spuren der Bomber. Über den politischen Kontext und das Presseecho eines der berühmtesten Strafprozesse der Horthy-Ära. Vorarbeiten zu einer Quellenpublikation von größerem Ausmaß (<i>László Bernát Veszprémy</i>).....254
ÁRPÁD-RÓBERT BEREKMÉRI – GYULA NEMES	„Tragen Sie es mit Ehre!“ Album der Vitéz des Komitats Maros-Torda (Miresch-Thorenburg) (<i>Gergely Sallay</i>).....257
NEKROLOG	
ATTILA SÜLI	Tibor Ács(1931–2021).....260
LAJOS NÉGYESI	Miklós M. Szabó (1942–2021).....262

TABLE DES MATIERES

	ÉTUDES	
KÁROLY KRANZIERITZ	Nouveau bastion des confins militaires du Sud : le comitat de Temes.....	3
AMBRUS MISKOLCZY	D'Étienne le Grand à saint Étienne le Grand.....	25
MÁRTON SZOVÁK	Les écrits techniques de l'officier du génie Federico Ghislieri ayant notamment trait à la guerre de quinze ans.....	73
MIKLÓS HORVÁTH – ÉVA TULIPÁN	Insurrection et guerre d'indépendance à Csepel – 1956.....	103
	PUBLICATIONS	
FERENC PITI	Dissolutions de l'armée royale sous le règne de Louis I ^{er} jusqu'en 1372.....	155
BALÁZS NÉMETH	Au sujet des armes à feu portatives de petit calibre utilisées dans la bataille de Mohács, 1 ^{ère} partie.....	167
DOMINIK TÓTH	« ... Hélas, la miséricorde de Dieu disparut. » Le fort de chariots fut-il utilisé près de Győr?.....	229
	REVUE	
ÉRIC DENECE – PATRICE BRUN (ED.)	Renseignement et espionnage pendant l'Antiquité et le Moyen-Âge (<i>Ferenc Tóth</i>).....	247
ZSOLT KÁPLÁR – ZSUZSANNA PÁLI-HERCZEG (Ed.)	Le passé et le présent des fortifications du 19 ^e siècle en Europe centrale (<i>Balázs Polgár</i>).....	250
BALÁZS KÁNTÁS	Sur la trace des lanceurs de bombes. Le contexte politique et la couverture médiatique de l'un des plus célèbres procès pénaux de l'époque Horthy. Travaux préliminaires pour une publication de source de plus grande envergure (<i>László Bernát Veszprémy</i>).....	254
ÁRPÁD-RÓBERT BEREKMÉRI – GYULA NEMES	« Portez-la avec honneur! » Album des soldats du comitat de Maros-Torda (1940–1944) (<i>Gergely Sallay</i>).....	257
	NÉCROLOGIE	
ATTILA SÜLI	Tibor Ács (1931–2021).....	260
LAJOS NÉGYESI	Miklós M. Szabó (1942–2021).....	262

СОДЕРЖАНИЕ

	ИССЛЕДОВАНИЯ	
КАРОЙ КРАНЗИЕРИЦ	Новый бастион южных краев: Жупанство Тимишоара.....	3
АМБРУШ МИШКОЛЬЦИ	От Иштвана Великого до Святого Иштвана Великого ...	25
МАРТОН СОВАК	Специлитературное творчество военного инженера Федерико Гислиери с особым вниманием к Пятнадцатилетней войне.....	73
МИКЛОШ ХОРВАТ – ЕВА ТУЛИПАН	Восстание и борьба за свободу в Чепеле – 1956.....	103
	ПУБЛИКАЦИИ	
ФЕРЕНЦ ПИТИ	Королевские военные подразделения (расформирование королевских войск) во время правления Людовика I. до 1372 г. Людовик Великий (1326–1382).....	155
БАЛАЖ НЕМЕТ	К вопросу о малокалиберном стрелковом оружии в битве при Мохаче I.....	167
ДОМИНИК ТОТ	«К сожалению, милость Божья улетучилась». Применение Крепости построенной из телег, повозок (Вагенбург) возле Дьёра?.....	229
	ОБЗОР	
ЭРИК ДЕНЕЦЕ – ПАТРИЦЕ БРУН (ИЗД.)	Renseignement et espionnage pendant l'Antiquité et le moyen-âge (Ференц Тот).....	247
ЖОЛТ КАПЛАР – ЖУЖАННА ПАЛИ- ГЕРЦЕГ (ИЗД.)	Прошлое и настоящее фортов крепостей XIX. века в Центральной Европе. (Past and Present of 19th-Century Fortifications Built in Central Europe.) (Балаж Полгар).....	250
БАЛАЖ КАНТАШ	По следам бомбардировщиков. О политическом контексте и его откликах в прессе одного из самых печально известных уголовных процессов эпохи Хорти. Подготовительная работа для одной публикации источника большего объема. (Ласло Бернат Веспреми).....	254
АРПАД-РОБЕРТ БЕРЕКМЕРИ – ДЬЮЛА НЕМЕШ	«Носи с честью!» Альбом рыцарей округа комитата Муреш-Торда (1940–1944) (Гергей Шаллаи).....	257
	НЕКРОЛОГ	
АТИЛЛА ШУЛИ	Тибор Ач (1931–2021).....	260
ЛАХОС НЕДЬЕШИ	Миклош М. Сабо (1942–2021).....	262